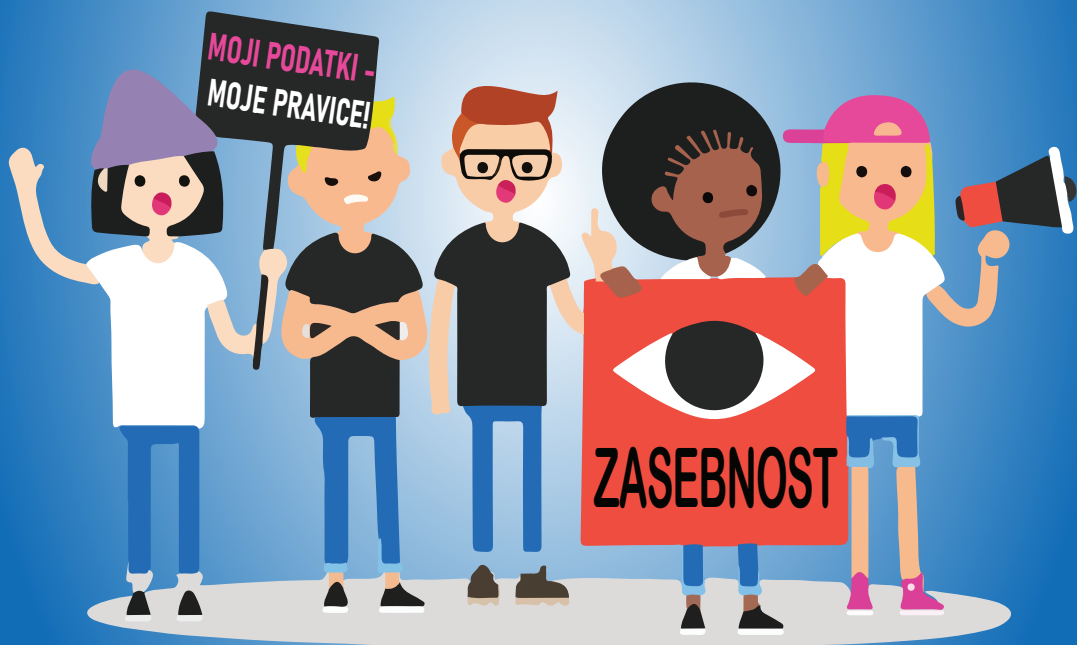

MOJI PODATKI, MOJA STVAR

**Priročnik za varstvo osebnih
podatkov**

iDecide

Individuals decide - raising awareness
about data protection rights

To publikacijo financira Evropska unija v okviru
»Programa pravice, enakost in državljanstvo 2014-2020«.

Vsebina te publikacije predstavlja poglede avtorja in je izključno
njegova odgovornost. Evropska komisija ne sprejema odgovornosti
glede uporabe informacij, ki jih publikacija zajema.

Avtorji: Informacijski pooblaščenec RS (mag. Vanja Zrimšek, Karolina
Kušević, mag. Andrej Tomšič, dr. Jelena Burnik)

Oblikovanje: Informacijski pooblaščenec RS (Anže Novak)

Leto izdaje: 2020

INFORMACIJSKI
POOBLAŠČENEC

REPUBLIKA SLOVENIJA

KAZALO

UVOD	5
KAJ JE ZASEBNOST?	6
Kaj ogroža TVOJO ZASEBNOST?.....	8
Kako zaščitimo SVOJO ZASEBNOST?	10
KAJ SO OSEBNI PODATKI?	12
Kaj je »obdelava osebnih podatkov«?.....	15
Katere pravice glede osebnih podatkov imaš?.....	15
ZAKAJ BI MORAL VAROVATI SVOJE OSEBNE PODATKE?20	
SE STRINJAŠ Z UPORABO SVOJIH OSEBNIH PODATKOV?24	
Privolitev.....	24
Druge podlage za uporabo osebnih podatkov.....	25
Pravica do informiranja.....	26
Pravica do dostopa	27
Profiliranje in trženje	28
KAJ PA STARŠI?	30

ZNAŠ VAROVATI SVOJE OSEBNE PODATKE?..... 32

Pravica do izbrisa	34
Pravica do pozabe na spletu	35

VARSTVO OSEBNIH PODATKOV NA SPLETU 36

Ribarjenje podatkov ali phishing	36
Nigerijska prevara	37
Spletni obrazci	38
Lokacijski podatki.....	38
Izsiljevanje in spletno nadlegovanje	39
Seksting.....	40
Spletna identiteta.....	41
Spletni bonton	41
Družbena omrežja	42

VARNA UPORABA SPLETNIH ORODIJ V ČASU EPIDEMIJE COVID-19 44

Elektronska pošta	45
Mobilne aplikacije	46
Brskalniki in iskalniki4	6
Piškotki	47

ZAKLJUČEK 48

UVOD

Priročnik, ki ga pravkar prebiraš, ti bo na kratek in razumljiv način predstavil, zakaj je pomembno, da varuješ svoje osebne podatke in kako to narediš.

S tem, ko veliko uporabljaš sodobne tehnologije, pametne mobilne naprave, splet, igrice in družbena omrežja, hočeš - nočeš deliš tudi veliko podatkov o sebi. Ne deliš jih samo z učitelji in starši, s svojimi prijatelji, ampak tudi s podjetji, ki naprave, aplikacije in igrice izdelujejo.

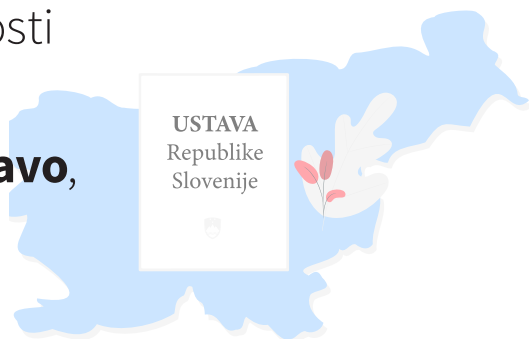
V naslednjih poglavjih so zato opisana tveganja, ki si jim izpostavljen/a, kot tudi pravila, kako se lahko zaščitiš pred zlorabo osebnih podatkov in kako lahko ukrepaš, če do nje pride. Izvedel/a boš, katere pravice imaš in kako jih lahko uveljavljaš. Ob zaključku pa tudi, kaj lahko sam/a storiš, da bodo tvoji osebni podatki varni.

Prijetno branje – žogo v roke, pamet v glavo! :)

KAJ JE ZASEBNOST?

Zasebnost je tvoja stvar in stvar tiste osebe, ki ji dovoliš, da vstopi vanjo. En del tvoje zasebnosti ti lahko pomagajo varovati pravila Splošne uredbe o varstvu podatkov. Nad njenim spoštovanjem bdi Informacijski pooblaščenec – državni organ, na katerega se lahko obrneš, kadar se ti zdi, da je nekdo zlorabil tvoje osebne podatke.

Pravica do zasebnosti
je v Sloveniji
zavarovana z Ustavo,
ki varuje našo:

prostorsko zasebnost

(sami odločamo, koga bomo spustili v svoje stanovanje ali hišo),

komunikacijsko zasebnost

(ne sme se nam prisluškovati ali brati naših sporočil),

informacijsko zasebnost

(naši osebni podatki so varovani) - za to je pristojen Informacijski pooblaščenec.

Je temeljna človekova pravica

Kot temeljno človekovo pravico jo štiti že *Splošna deklaracija človekovih pravic*, ki je najpomembnejši mednarodni dokument na področju človekovih pravic na svetu. Ta določa: »Nikogar se ne sme nadlegovati s samovoljnim vmešavanjem v njegovo zasebno življenje, v njegovo družino, v njegovo stanovanje ali njegovo dopisovanje in tudi ne z napadi na njegovo čast in ugled. Vsakdo ima pravico do zakonskega varstva pred takšnim vmešavanjem ali takšnimi napadi.«

Definicija

Zasebnost je pojem, ki ga je v današnji družbi zelo težko opredeliti. Obstaja veliko definicij, ki jim je skupno to, da ima vsak pravico zadržati informacije o sebi zase in da je on tisti, ki odloča, koliko sebe bo razkril, in komu. Tako lahko o zasebnosti govorimo takrat, ko želiš, da te drugi pustijo pri miru (»right to be left alone«). Dojemanje zasebnosti je družbeno, kulturno in starostno pogojeno.

Izbira je tvoja

Pod zaščito zasebnosti ima vsakdo sam zase možnost izbire, koliko informacij o sebi bo izdal javnosti, komu bo kaj povedal in na kakšen način bo v določenih primerih dovolil uporabo podatkov o sebi. Informacijska tehnologija ne prinaša le bistvenih olajšav pri obdelavi podatkov, temveč se z njenim razširjanjem na vsa področja družbenega življenja povečuje tudi tveganje, da nimaš več možnosti sam odločati o tem, kdaj, kako in v kakšnem obsegu bodo informacije o tebi posredovane drugim. Vir osebnih podatkov se lahko nahaja v sodelovanju na spletnih forumih, pisanju blogov, lastni spletni strani, sodelovanju v raznih skupinah, izpolnjevanju vprašalnikov, oddajanju malih oglasov, iskanju prijateljev preko spleta... **Naši osebni podatki imajo veliko vrednost. Kar pomisli, zakaj sta Google in Facebook tako bogata.**

KAJ OGROŽA TVOJO ZASEBNOST?

Država, trgovci in drugi o nas zbirajo različne informacije, jih sestavljajo in tako dobijo nad nami moč.

"Veliki brat nas opazuje"

S skovanko *Veliki brat*, ki se je porodila v glavi pisatelja Orwella in predstavlja vse navzočega opazovalca, dandanes označujemo izgubo zasebnosti za ceno državne varnosti. Slediti vsakemu na vsakem koraku: videonadzor, prisluškovanje, prestrezanje podatkov, vse **to lahko omejuje našo svobodo**. Pri vdorih v računalniške sisteme gre za nedovoljene dostope do podatkov, lahko tudi kraje velikih podatkovnih baz podjetij. Zasebnost uporabnikov elektronske pošte je lahko ogrožena, kadar je s posebno programsko opremo možno zbirati in shranjevati podatke o elektronski pošti, kot so število prilog, tema, vsebina. Njeno prestrezanje je dokaj enostavno, saj se praviloma po internetu prenaša nešifrirano kot navadno besedilo.

Na spletu nam sledijo

Pri brskanju po spletu puščamo elektronske sledi. Če pri tem objaviš še svoj e-naslov, se lahko poizvedovanje po internetu hitro zaključi s kupom neželene elektronske pošte (»spamov«) v tvojem poštnem predalu. Nekatere spletne strani, še posebej veliko aplikacij na tablicah in pametnih telefonih, prodajajo podatke o svojih obiskovalcih (uporabnikih). Privlačno je tudi zbiranje ter povezovanje javno dostopnih in prostovoljno posredovanih podatkov. Zelo učinkovit način zbiranja podatkov, ki ga uporabljajo mnoge spletne strani, je pridobivanje podatkov neposredno od uporabnikov. To storijo najpogosteje pod pretvezo ponujanja manjših ugodnosti, na primer v obliki kupončka za popust pri nakupu izdelka, ki ga prejmeš zgolj na kartici zaupanja.

... o piškotkih

Grožnjo zasebnosti lahko predstavljajo internetni piškotki (ang. *cookies*), kjer so lahko zapisani identifikacijska številka uporabnika, uporabniško ime, geslo za dostop do internetne strani, podatki o kreditnih karticah ter drugi

osebni podatki, ki jih še pustiš na spletni strani. **Gotovo si že opazil/a, da so oglasi nenavadno podobni tistemu, kar si malce prej iskal/a po spletu?** Tudi pri spletnem nakupovanju, ki je veliko manj anonimno od običajnega nakupovanja, saj moraš za uspešen nakup zaupati na primer svoje ime, naslov, številko kreditne kartice in druge osebne podatke, lahko pride do ogrožanja zasebnosti. Poleg tega lahko spletni trgovci uporabijo osebne informacije za tržne namene, to je za povečanje svojega dobička, kar se zgodi, ko skušajo dobiti tvoje podatke, da bi ti lahko predlagali izdelke, ki bi te utegnili zanimati.

Torej?

Osebne podatke zaupaj samo tistemu, za kogar veš, da jih ne bo zlorabil. Če kljub temu pride do zlorabe, ti Splošna uredba o varstvu podatkov ponuja rešitve. Za pomoč lahko zaprosiš Informacijskega pooblaščenca – državni organ, ki nadzoruje podjetja in državo, da pravilno ravnajo z našimi podatki.

KAKO ZAŠČITIMO SVOJO ZASEBNOST?

Tako kot lahko zasebnost vsakdo razume po svoje, tako je tudi z ukrepanjem in njeno zaščito. Zaščito zasebnosti razumemo kot pravico posameznika imeti nadzor nad zbiranjem, uporabo ter širjenjem njegovih osebnih podatkov, ki jih upravljajo drugi.

Obnašajmo se samozaščitno

Samozaščitno se lahko obnašaš s poznavanjem pravic, ki jih imaš v zvezi z lastnimi osebnimi podatki. Vse pravice, ki jih omogoča Splošna uredba o varstvu podatkov, veljajo za kogarkoli ne glede na starost.

GDPR posebej ščiti otroke in mlade

Splošna uredba o varstvu podatkov (poznana tudi kot GDPR) pravi, da otroci potrebujejo posebno varstvo v zvezi s svojimi osebnimi podatki, saj se morda manj zavedajo tveganj in svojih pravic v zvezi z obdelavo osebnih podatkov. Njena pravila veljajo tudi v Sloveniji in so se začela uporabljati 25. 5. 2018. Omogoča

boljši nadzor nad tem, kako in za kaj se tvoji osebni podatki obdelujejo in uporabljajo. S tem, ko opredeljuje pomen zagotavljanja informacij in pravic posameznikov, zahteva tudi, da podjetja za različne namene obdelave osebnih podatkov od posameznikov pridobijo izrecne privolitve.

Poznati moraš pravila

Svojo zasebnost lahko zaščitiš s poznavanjem pravil, ki jih morajo v zvezi z obdelavo osebnih podatkov spoštovati tisti, ki jih zbirajo in uporabljajo.

Ko posamezni organizaciji daš svoje osebne podatke, ima le-ta dolžnost in obveznost ravnati se po pravilih, ki omejujejo uporabo podatkov in ji narekujejo, kaj lahko z zbranimi podatki počne.

Nikoli ni odveč usvojiti znanja o tem, na kakšne načine spletne strani zbirajo tvoje osebne podatke, kako pri deskanju po spletu, uporabi računalnika, pametnih telefonov, tablic, igralnih konzol ali katerihkoli drugih naprav, ki se lahko povežejo na splet, ustvarjaš veliko podatkov in kako pri teh dejavnostih poskrbeti za ustrezno tehnično zaščito oz. uporabiti orodja za zaščito

zasebnosti na internetu.

A pojdimo lepo po vrsti in se vprašajmo: »Kaj sploh je osebni podatek?«

KAJ SO OSEBNI PODATKI?

Definicija

Splošna uredba o varstvu podatkov pravi, da je osebni podatek katerikoli podatek, ki **se ga da pripisati določenemu ali določljivemu posamezniku**. To so na primer: ime in priimek, telefonska številka, elektronski naslov ali ocene iz spričevala. Vsak podatek, ki ga lahko povežemo s konkretno osebo, tudi če je nepomemben ali nezanimiv, je osebni podatek.

Kdaj smo za nekoga določljivi?

Pomemben element osebnih podatkov je **določljivost**. Kadar govorimo bolj na splošno, ne da bi bilo mogoče ugotoviti, o kom govorimo, ne gre za osebne podatke, ki bi jih pravo varovalo. V Sloveniji npr. živi 130 oseb, ki nosijo ime Janez Novak. Ne da bi imenu dodali še kakšno drugo pomembno okoliščino, ni mogoče ugotoviti, za katerega Janeza Novaka konkretno gre, zato takšni informaciji ne nudimo varstva osebnih podatkov. Kadar govorimo o Janezu Novaku, ki je doma na Šolski ulici v Velenju, potem je ta

oseba postala določljiva in ji je s tem treba zagotoviti ustrezno varstvo osebnih podatkov. Tudi kadar govorimo o neki okoliščini, npr. da je dijak iz tvoje šole zbolel za boleznijo COVID-19, gre zgolj za informacijo, ki še ne predstavlja varovanega osebnega podatka. Šele ko je znanih več dodatnih informacij, zaradi katerih postane dijak določljiv (npr. ime, spol, razred), lahko govorimo o razkrivanju varovanih osebnih podatkov.

Vse informacije, po katerih te kdo lahko prepozna, so tvoji osebni podatki, npr.:

Jan Novak, Šolska ulica 13, Velenje

jan.novak@mejl.si

051 162 792

EMŠO in davčna številka

Član taborniškega društva

Fotka s spletnega omrežja

Geslo in uporabniško ime za spletno igro

Posnetek video nadzorne kamere

PIN koda za pametni telefon

Katere tri bi še lahko naštel/a?

EMŠO

Enotna matična številka občana je osebni podatek, ki ga dobimo ob rojstvu. Sestavljen je iz številnih osebnih podatkov: **dan, mesec in letnica rojstva, območje rojstva, spol, zaporedna številka rojstva.**

1203

**dan in
mesec
rojstva**

989

**letnica
rojstva**
(brez prve
številke)

50

**območje
rojstva**
(50 = SLO)

512

**spol in
zaporedna
številka
rojstva
istega dne**
(000-499 za
moške in
500-999 za
ženske)

3

**kontrolna
številka**

Zakonodaja posebej varuje mlade

Mladi se manj zavedate tveganj in in posledic, ki jih prinese razkrivanje osebnih podatkov, zato vas zakonodaja posebej varuje.

Dodatna zaščita je mladoletnikom zagotovljena tudi takrat, kadar se osebni podatki uporabljajo za namene trženja ali ustvarjanja osebnostnih ali uporabniških profilov in kadar se osebni podatki zbirajo za uporabo storitev, ki se nudijo neposredno mladim.

pomisli

Si že kdaj objavil/a kakšno fotko s hudega žura? Kaj pa če bo ostala na spletu tudi čez leta, ko boš iskal/a službo?

Podatki, ki zaslužijo posebno varstvo...

Poleg klasičnih osebnih podatkov poznamo tudi **posebne vrste osebnih podatkov**, to so osebni podatki, ki imajo najvišjo stopnjo varstva.

Med posebne vrste osebnih podatkov štejemo:

podatke o rasi ali etničnem poreklu

politično mnenje

versko ali filozofsko prepričanje

članstvo v sindikatu

podatke v zvezi s spolnim življenjem ali spolno usmeritvijo

genetske in biometrične podatke

podatke v zvezi z zdravjem

Posebni osebni podatki so deležni strožje zaščite zato, ker so tveganja in posledice zlorab pri njihovi uporabi večje. Velikokrat se zgodi, da se ti podatki zlorabijo za stigmatizacijo (npr. ljudje se ti posmehujejo, ker si druge vere) ali diskriminacijo (npr. zaradi drugačne barve kože te ne sprejmejo v športno ekipo). **Največ vojn in genocidov se je zgodilo prav v povezavi s skupinami, ki so jim bile skupne lastnosti, ki jih štejemo za posebne vrste osebnih podatkov.**

Znano dejstvo je, da je med drugo svetovno vojno umrlo na milijone ljudi prav zaradi drugačne rase, etničnega porekla, političnega mnenja oz. spolne usmeritve. Ampak, ali veš, da je med leti 1968 in 1979 prvi predsednik Ekvatorialne Gvineje ukazal ubiti vse zgolj na podlagi na videz nepomembnega zdravstvenega podatka? Uganeš katerega? Ker se je neprijetno počutil ob vsakomur, ki mu je dajal občutek, da je bolj inteligenten od njega, je ukazal ubiti vse, ki so nosili očala!

KAJ JE »OBDELAVA OSEBNIH PODATKOV«?

Karkoli počnemo z osebnimi podatki, štejemo za »obdelavo«: ko se osebni podatki zbirajo, beležijo, urejajo, strukturirajo, shranjujejo, prilagajajo ali spreminjajo, priključijo, vpogledajo, uporabljajo, razkrijejo s posredovanjem, razširjajo, ali drugače omogočajo dostop, prilagajajo ali kombinirajo, omejujejo, izbrišejo, ali uničijo. Z računalniki ali na papirju.

Zaradi preprečevanja zlorabe osebnih podatkov imajo posamezniki številne **pravice**; tisti, ki podatke pridobivajo in uporabljajo, pa vrsto **dolžnosti**. Nadzor na tem področju je zaupan neodvisnim organom za varstvo osebnih podatkov. V Sloveniji izvaja nadzor nad varstvom osebnih podatkov [Informacijski pooblaščenec](#).

KATERE PRAVICE GLEDE OSEBNIH PODATKOV IMAŠ?

Pravice, ki jih imaš v povezavi z osebnimi podatki, so naslednje:

PRAVICA BITI INFORMIRAN

Vsakdo, ki želi dobiti tvoje osebne podatke, ti mora jasno, razumljivo in brezplačno pojasniti, katere podatke potrebuje, zakaj (za kakšen namen) in koliko časa jih bo hranil. Ker imajo mladostniki prav posebno varstvo, morajo biti vse informacije v jasnem in preprostem jeziku, da jih zlahka razumeš.

INFORMACIJSKI
POOBLAŠČENEC

PRAVICA PRIVOLITI ALI ZAVRNITI obdelavo osebnih podatkov:

kadar je za uporabo osebnih podatkov potrebna tvoja privolitev, se lahko s takšno uporabo strinjaš, brez posledic lahko uporabo osebnih podatkov tudi zavrneš. In prav nič ti ne sme biti neprijetno, če rečeš ne. To je tvoja pravica.

PRAVICA DO DOSTOPA oz. SEZNANITVE:

vsakogar, ki ima tvoje osebne podatke, lahko vprašaš, katere podatke o tebi hrani. Zahtevaš lahko tudi kopijo vseh svojih osebnih podatkov, ki jih ima.

PRAVICA DO PRENOSLJIVOSTI:

od podjetij, ki imajo tvoje osebne podatke v elektronski obliki (npr. trgovci), lahko zahtevaš njihovo kopijo v odprtem formatu – te podatke lahko imaš pri sebi ali jih preneseš k drugemu ponudniku.

PRAVICA DO POPRAVKA:

če so podatki nepopolni, zastareli ali netočni, lahko zahtevaš, da jih popravijo.

PRAVICA DO IZBRISA:

če je nekdo tvoje osebne podatke zbiral ali uporabljal nezakonito, lahko zahtevaš, da jih izbriše.

PRAVICA DO POZABE:

pod posebnimi pogoji imaš pravico, da se tvoji osebni podatki izbrišejo tudi iz zadetkov spletnih iskalnikov.

DRUGE PRAVICE?

Poleg naštetih pravic imaš v posebnih primerih tudi pravico **do ugovora**, do **omejitve** uporabe in **do obveščanja**.

Kako uveljavljaš svoje pravice?

Na vsako organizacijo, ki hrani tvoje podatke, lahko pošlješ zahtevo za seznanitev z lastnimi osebnimi podatki

To storiš tako, da kontaktiraš organizacijo oz. podjetje (lahko jim pošlješ mail ali pismo) in jih zaprosiš za podatek o tem, katere tvoje osebne podatke zbirajo. **Rok za odgovor je 30 dni.**

Si prejel/a osebne podatke? So te presenetili?

Pomembno je, da uporabljaš pravice, ki jih imaš. Le tako lahko dosežeš, da jih druga stran tudi spoštuje.

pomisli

Si že kdaj razmišljal/a o tem, koliko osebnih podatkov o tebi shranjuje internet? Poskusi uganiti številko, koliko osebnih podatkov o tebi hrani Facebook, potem pa si preberi odgovor v primeru Schremsa.

Resnični primer

Max Schrems, avstrijski študent prava, je na Facebook poslal zahtevo, da mu pošljejo vse osebne podatke, ki jih hranijo o njem. Facebooka ni uporabljal prav pogosto, vanj je bil prijavljen šele nekaj let. Lahko si predstavljaš njegovo presenečenje, ko je od Facebooka prejel zgoščenko, na kateri je bilo **več kot 1.200 strani informacij o njem**. Facebook si je shranil vse slike (tudi tiste, ki jih je že izbrisal), vsa sporočila, vse potrjene in nepotrjene dogodke, podatke o prijateljih, prošnjah za prijateljstva, zavrnenih prijateljstvih, osnutke nikoli poslanih sporočil in še mnogo več. Si lahko predstavljaš, da ima nekdo o tebi 1.200 strani informacij? Max Schrems je kasneje podal pobudo za vseevropsko tožbo Facebooka zaradi zlorabe osebnih podatkov, ker uporabnikom ni dovolj jasno sporočil, katere osebne podatke bo zbiral in kaj vse bo z njimi počel. V šestih dneh se mu je pridružilo več kot 25.000 ogorčenih uporabnikov te spletne strani.

NALOGA/IZZIV

Pravijo, da so pravice tako kot možgani. Bolj kot jih uporabljamo, boljše delujejo. Razmisli, katero organizacijo bi želel/a tudi sam/a vprašati, katere osebne podatke o tebi hrani. To je lahko npr. športno društvo, kamor hodiš v prostem času, spletna trgovina, šola, ki jo obiskuješ, ali ponudnik mobilne aplikacije, ki jo uporabljaš za klepetanje s prijatelji.

Kaj storiš, če tvojih pravic ne spoštujejo?

PRAVICA DO PRITOŽBE

Če nisi prejel/a zahtevanih informacij ali odgovora v roku 30 dni, se lahko pritožiš Informacijskemu pooblaščenču. Ne nazadnje pa se lahko obrneš tudi na sodišče. Ker je včasih težko doseči, da drugi spoštujejo tvoje pravice, se za pomoč pri varstvu pravic lahko vedno obrneš na starše oz. skrbnike, pokličeš pa lahko tudi Informacijskega pooblaščenca.

Varstvo osebnih podatkov je pomembno vselej, tudi takrat, ko nekdo samo zbira tvoje osebne podatke. Ti si namreč tisti/a, ki ima nad svojimi osebnimi podatki oblast. Se ti zdi primerno, da neka organizacija zbira in shranjuje tvoje osebne podatke, ne da bi ti imel/a pri tem besedo?

VPRAŠANJE

Bi vedel/a, koga bi bilo zanimivo vprašati, da ti posreduje podatke, ki jih zbira o tebi?

1. En namig – trgovca, kjer imaš kartico zvestobe in beleži tvoje nakupe.
2. _____
3. _____

več o pravicah

- [Samo ti odločaš komu zaupaš svoje osebne podatke \(brošura IP\).](#)
- [Vodič po varstvu osebnih podatkov za starše in učitelje \(brošura IP\).](#)
- [Praktikum varstva osebnih podatkov \(brošura IP\).](#)
- [Obveščanje v primeru pojava virusa med učenci, zaposlenimi v šolah in vrtcih \(IP novica\).](#)
- [Pravice posameznika \(pojasnilo IP\).](#)
- [spletna stran o pravicah na področju varstva osebnih podatkov, ki jo je pripravil IP za pomoč posameznikom - \[tiodlocas.si\]\(http://tiodlocas.si\).](#)
- [tiodlocas.si: Želim vedeti kaj počnejo z mojimi osebnimi podatki.](#)
- [Trendi in poudarki ankete irskega informacijskega pooblaščenca v zvezi z varstvom osebnih podatkov otrok.](#)

ZAKAJ JE TREBA VAROVATI SVOJE OSEBNE PODATKE?

Koga pa jaz zanimam? Morda imaš občutek, da nisi tako pomemben/a, da bi kogarkoli zanimali tvoji osebni podatki in zato meniš, da ni razloga, da bi pazil/a nanje. Pa res misliš, da jih nihče ne zbira in da te nihče ne opazuje?

Kje vse puščamo digitalne sledi?

Vsak računalnik, ki je priklopljen na svetovni splet ali mrežo, ima svoj naslov. Imenuje se IP-naslov (*Internet Protocol*). IP-naslov se zabeleži pri vsem, kar narediš na spletu. Pri vseh izrazih, ki jih vneseš v iskalnik, pri glasbi, ki jo poslušáš preko spleta, pri novicah, ki jih na spletu prebereš, in pri vseh vsebinah, ki jih sam preneseš na splet. Vsaka tvoja spletna stopinja je povezana z IP-naslovom, ta pa je povezan s tabo. To pomeni, da karkoli na spletu počneš, nekdo to ve. Popolnoma isti način delovanja velja tudi takrat, ko namesto računalnika uporabljaš mobilni telefon.

pomisli

"BOLJ KOT TE POZNAM, LAŽJE TI PRODAM"

Organizacije in družbe osebne podatke zbirajo in uporabljajo predvsem zato, da bi ti ponudile storitve in vsebine, ki te (menda) najbolj zanimajo. Če boš na spletu iskal/a podatek o tem, kje kupiti nove športne čevlje, boš opazil/a, da se nenadoma, kamorkoli na spletu greš, prikazujejo oglasi za iskane športne čevlje. To je zato, ker si podjetja med seboj prodajajo in izmenjujejo osebne podatke uporabnikov spleta. Več osebnih podatkov kot zberejo o tebi, bolj te spoznajo in bolj prilagojen oglas boš videl. Bolj, kot bo oglas prilagojen tvojim zanimanjem, večja verjetnost je, da boš izdelek tudi kupil/a.

Osebnne podatke ustvarjaš tudi, ko nisi na spletu, npr. med nakupovanjem z bančno kartico, pri telefoniranju ali ko te na ulici ujame spletna kamera.

Zato je še kako pomembno, da se pri vsem, kar počneš, zavedaš, da hkrati ustvarjaš in razkrivaš osebne podatke. Banka pozna tvoje nakupovalne navade, spletne strani vedo, katere informacije najraje klikaš in bereš, kdaj in kje uporabljaš splet, zapomniyo si tudi vsa sporočila, slike, posnetke in druge vsebine, ki jih preko spleta ali mobilnih aplikacij deliš z drugimi ali zgolj shranjuješ v spletne aplikacije in orodja.

Koliko so tvoji podatki vredni?

Večkrat lahko slišiš, da imajo **osebni podatki svojo vrednost** in da so **osebni podatki ključna valuta nove ekonomije**. Po katerih rudnikih rudarita Google in Facebook? Organizacije preko osebnih podatkov bolje spoznavajo svoje kupce, njihove želje in navade, to pa jim omogoči, da svoje izdelke bolje oglašujejo in jih bolje prodajo. Če bi bila uporaba osebnih podatkov brez nadzora in

pravil, bi to pomenilo, da bi imele organizacije preveliko moč, ki bi jo lahko izkoristile v svojo korist in v škodo posameznikov, od katerih osebne podatke so pridobile. Kaj hitro bi se lahko zgodilo, da ne bi imel več možnosti izbirat med vsemi izdelki, ampak le med tistimi, za katere bi se nekdo drug odločil, da te zanimajo. Na tak način bi bila tvoja možnost izbire manjša. "*Saj vedno išče samo adidaske, zakaj bi mu sploh dajali oglase za Nike, če ga pa očitno ne zanimajo?!*" Hmmm ... kaj pa, če te?

Nevarnost zlorab

Varstvo osebnih podatkov ni povezano zgolj z oglasi. **Osebni podatki, predvsem kadar jih je veliko na kupu, razkrijejo veliko o tebi, o tvojem razmišljanju in o tvojem življenju.** Več informacij o sebi kot razkriješ, v večji nevarnosti si, da bo prišlo do njihove zlorabe. Morda jih bo kdo uporabil za dostop do tvojih spletnih profilov ali bo namesto tebe opravil nakup s tvoje spletne banke. Morda bo učiteljici s tvojega maila poslal nesramno sporočilo ali z drugimi delil fotografije, zaradi katerih boš tarča posmeha. Če na spletu objavljaš informacije o tem, kam greš na

počitnice, se kaj lahko hitro zgodi, da bo nepridiprav to izkoristil in takrat vlomil v stanovanje, saj bo vedel, da doma ni nikogar. Informacije, ki jih objaviš, bodo nekoč prebiralci tudi tvoji novi prijatelji, šefi v službi in še marsikdo drug.

Zakonodaja nalaga obveznosti upravljavcem, da te zaščiti pred zlorabami

Da bi preprečili zlorabo osebnih podatkov, pravo tistim, ki želijo uporabljati tvoje podatke, nalaga vrsto obveznosti. Podjetjem oz. organizacijam, ki tvoje osebne podatke hranijo, uporabljajo ali drugače obdelujejo, pravimo **»upravljavci osebnih podatkov«**. Ti imajo dolžnost, da lahko uporabljajo osebne podatke le za vnaprej določen namen, uporabljati jih morajo pošteno in zakonito, uporabljajo lahko le tiste osebne podatke, ki jih nujno potrebujejo (npr. da te nekdo pokliče, zadostuje telefonska številka in morda še tvoje ime, zagotovo pa ni potrebno, da mu posreduješ še svojo davčno številko in datum rojstva). Predvsem je zelo pomembno, da vsak, ki ima tvoje osebne podatke, te tudi ustrezno zavaruje, tako da se z njimi

ne morejo seznaniti druge osebe ali da jih ne izgubi.

Kaj pa v primerih, kadar kdo brez dovoljenja vdre in ukrade osebne podatke s spletne strani? Verjetno si že slišal/a, da je pri kakšnem podjetju prišlo do vdora v spletno stran, s katere so hekerji pobrali osebne podatke njihovih strank. Takšni položaji nas lahko še posebej ogrožajo, saj spletne strani hranijo ogromne količine osebnih podatkov o svojih uporabnikih. Še dobro, da ne uporabljamo istega gesla za več storitev, kajne?

Primer: Yahoo!

Leta 2016 je internetni ponudnik **Yahoo!** javnost obvestil o dveh vdorih v njegove baze podatkov, v katerih so hranili imena, elektronske naslove, telefonske številke, varnostna vprašanja in odgovore nanje, datume rojstva in gesla več kot 500 milijonov uporabnikov. Gre za enega največjih vdorov v baze osebnih podatkov. Do napada je prišlo že leta 2013, vendar je Yahoo te informacije več let skrival. Leto 2017 so priznali, da so bili ukradeni podatki o vseh uporabniških računih, teh pa je bilo v času kraje več kot tri milijarde.

več o tem poglavju

- [Informirani potrošniki - komu dajemo katere osebne podatke in zakaj? - tiodlocas.si.](#)
- [Informirani potrošniki - komu dajemo katere osebne podatke in zakaj? \(smernice IP\).](#)
- [Obveznosti upravljavcev \(pojasnilo IP\)](#)

SE STRINJAŠ Z UPORABO SVOJIH OSEBNIH PODATKOV?

Bistveno pri uporabi tvojih osebnih podatkov je, da imajo samo »prave osebe ob pravem času« dostop do njih. Ker ne potrebuješ absolutnega nadzora nad vsakim delčkom svojih lastnih podatkov, je veliko bolj pomembno, da imaš možnost odločanja. Možnost odločanja pa temelji na informiranosti. Torej, da se lahko odločiš, komu boš zaupal/a svoje podatke in komu ne.

PRIVOLITEV

Za zbiranje in uporabo osebnih podatkov se običajno zahteva privolitev (nekateri uporabljajo tudi besedo soglasje). Veljavna privolitev mora zadostiti štirim zahtevam:

Čeprav te nihče ne sme prisiliti, da razkriješ svoje osebne podatke, izjemo lahko predstavlja zakon, ki npr. državnim organom omogoča uporabo tvojih osebnih podatkov. Tvoja pravica v smislu moči odločanja o lastnih osebnih podatkih je torej omejena, ko je zbiranje podatkov predpisano v zakonodaji. Kljub temu lahko za varstvo svojih podatkov veliko storiš sam/a - ko so še pri tebi in ko jih zaupaš ponudnikom različnih storitev.

PROSTOVOLJNA
brez prisile, ukane

SPECIFIČNA
natančna, za točno določen namen

INFORMIRANA
KOMU, KAJ in ZAKAJ daješ podatke

NEDVOUMNA
se jo da razumeti samo na en način

več o privolitvi

→ [Privolitev \(pojasnilo na spletni strani ip-rs.si\)](http://Privolitev(pojasnilo)na(spletni)strani(ip-rs.si))

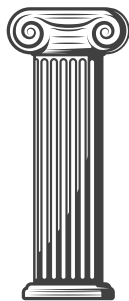
DRUGE PODLAGE ZA UPORABO OSEBNIH PODATKOV

Že prej je bilo omenjeno, da na zbiranje ali uporabo svojih osebnih podatkov ne boš mogel/a vedno vplivati ali se odločiti, če se z obdelavo tvojih podatkov strinjaš. **Privolitev** je namreč samo ena od možnih pravnih podlag.

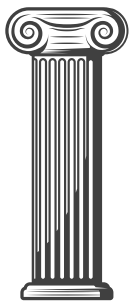
Preostale pravne podlage so še lahko:

- (i) **sklenitev oz. izvajanje pogodbe** (npr. ko preko spletne trgovine želiš dostavo kupljenega izdelka na dom, moreš trgovcu zaupati tudi naslov),
- (ii) **zakon** (npr. Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju in Zakon o gimnazijah, ki določata, da je dovoljeno razkrivanje in posredovanje osebnih podatkov polnoletnih dijakov njihovim staršem),
- (iii) **zaščita življenjskih interesov** (pogrešanega v gozdu bomo mogoče našli prek signala njegovega mobilnega telefona),
- (iv) **za izvajanje javnih nalog** (npr. ko policist želi od tebe, da se identificiraš),
- (v) **zaradi zakonitih interesov podjetja** (npr. preprečevanje goljufij, kraje v trgovini).

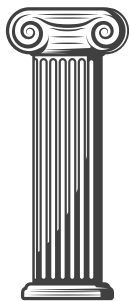
POGODBA

ZAKON

ZAŠČITA
ŽIVLJENJSKIH
INTERESOV

JAVNE NALOGE

ZAKONITI
INTERESI

PRAVICA DO INFORMIRANJA

Pravica do informiranja pomeni vedeti in razumeti, ali se zbirajo osebni podatki, povezani s tabo, kdo jih zbira, za kakšen namen jih zbira, katere podatke zbira, komu so bili podatki (že) razkriti, ali še bodo, kako dolgo jih hranijo, ali jih uporabljajo za profiliranje in personalizacijo storitev.

Splošna uredba o varstvu podatkov zahteva, da morajo biti vsakomur dane določene informacije v zvezi z uporabo njegovih osebnih podatkov (**»preglednost«**). Načelo preglednosti zahteva, da so ključne informacije o obdelavi osebnih podatkov podane v jedrnatih, preglednih, razumljivih in lahko dostopnih oblikah, po možnosti tudi vizualno prikazane. Jezik mora biti jasn in preprost, kar velja zlasti za vse informacije, namenjene posebej otrokom in mladostnikom.

Kaj ti morajo povedati?

KDO SO - identiteta in kontaktni podatki upravljavca osebnih podatkov

ZAKAJ - nameni in pravna podlaga za njihovo obdelavo

BODO KOMU DALI TVOJE PODATKE - komu so bili ali bodo osebni podatki razkriti

KOLIKO ČASA - obdobje hrambe osebnih podatkov

KAKŠNE PRAVICE IMAŠ - obstoj pravic v zvezi z obdelavo osebnih podatkov

ALI TE PROFILIRAJO - ali sprejemajo odločitve avtomatizirano, ali oblikujejo profile

PRAVICA DO DOSTOPA

Ko si enkrat obveščen o vseh vidikih zbranih in obdelanih podatkov, lahko sprejmeš tudi nadaljnjo odločitev, ali se z vsem tudi strinjaš. Pravica do dostopa posamezniku omogoča, da sploh ugotovi, **ali se zbirajo osebni podatki, povezani z njim, in da zahteva kopijo teh podatkov.** Pravico do dostopa lahko uresničiš z vložitvijo zahteve pri upravljavcu osebnih podatkov. Kadarkoli imaš pravico zahtevati kopijo podatkov, ki jih imajo o tebi. Če želiš kopijo nekaterih ali vseh svojih osebnih podatkov, pošlješ e-pošto ali pišeš po navadni pošti. Imáš tudi pravico, da svojo privolitve kadarkoli prekličesh.

Pravico imaš zahtevati:

da popravijo, ali odstranijo informacije, za katere meniš, da so netočne;

da prenehajo obdelovati tvoje osebne podatke;

da ti ne pošiljajo več svojih sporočil;

da izbrišejo tvoje osebne podatke;

da omejijo dejavnosti obdelave podatkov.

PROFILIRANJE IN TRŽENJE

Koliko smo vredni za korporacije?

Kadar si na spletu, so nekatere prikazane informacije odvisne od tega, kaj podjetja mislijo, da te zanima ali da bi želel/a kupiti.

»Biti povezan« ne pomeni samo aktivno objavljati in deliti informacije, ki jih izbereš sam/a. Kadarkoli namreč uporabljaš elektronske naprave, lahko te ustvarjajo in drugim posredujejo podatke o tebi in o tem, kaj počneš. Ti podatki so še posebej dragoceni za podjetja, ki prodajajo oglaševalski prostor, zato pogosto zbirajo tvoje podatke s ponujanjem »brezplačnih« storitev.

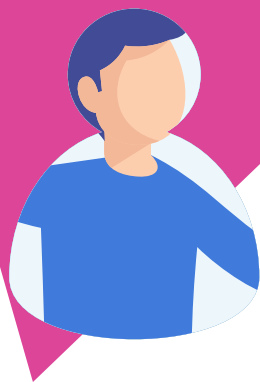
Ko podjetja in druge organizacije s pomočjo zbranih osebnih podatkov ugotavljajo tvoje bistvene značilnosti obnašanja, zanimanja, kaj ti je všeč in kaj ne, kaj ti je najljubše, kakšna so tvoja stališča ipd., rečemo, da te **»profilirajo«**.

Bolj, kot te poznajo, lažje ti prodajo. Logično, kajne?

Mladostniki, kot ranljivejša skupina uporabnikov elektronskih komunikacijskih sredstev, posebej družbenih omrežij, morate zato biti deležni večje pozornosti in posebne zaščite.

Na splošno je sprejeto mnenje, da bi se morala podjetja vzdržati ustvarjanja profilov otrok in mladostnikov za namene trženja.

Uporabniški profili so lahko zelo dragoceno orodje v rokah podjetij. Po nekaterih ocenah so podatki vredni 10 EUR za enega uporabnika.

Zakaj pa podjetja potebujejo tvoje podatke?

Podrobne informacije o posamezniku lahko podjetjem pomagajo prilagoditi oglase, brošure, ponudbe in druge storitve, ki naj bi bile pisane na kožo posamezniku glede na njegove interese in zanimanja. Na primer, če klikneš na objavo o popularni glasbeni skupini ali »všečkaš« slike oblek, ki jih ponuja točno določena trgovina, ti bo spletna stran ponudila oglas za nakup vstopnic za koncert prav te skupine ali pa se bodo začeli pojavljati oglasi o razprodajah v točno določeni trgovini. Si že doživel/a to, kajne? To se dogaja zato, ker spletni ponudniki neprestano zbirajo tovrstne informacije in si jih med seboj pogosto tudi delijo. Nekatera podjetja so za to pripravljena odšteti visoke zneske denarja.

Ali je to prepovedano in kakšne so tvoje pravice?

Takšno početje posameznih organizacij ni prepovedano, tudi če je namenjeno izključno oglaševanju vsebin za mladostnike, **prav pa je, da veš, da se to dogaja in da se te vpraša, ali se s tem strinjaš.**

Kadar se osebni podatki obdelujejo za **namene neposrednega trženja**, imaš pravico, da **kadar koli ugovarjaš** uporabi svojih osebnih podatkov za namene takega trženja. Ugovarjaš lahko tudi oblikovanju profilov, če je povezano s takim neposrednim trženjem.

Zbiranje napačnih osebnih podatkov ima lahko za posledico ustvarjanje napačnih sklepov o tebi, zato je pomembno, da lahko zahtevaš **popravek napačnih informacij**.

VPRAŠANJE

Ali misliš, da bi podjetja lahko uporabljala tvoje osebne podatke za prikazovanje oglasov, ki so ti »pisani na kožo«?

KAJ PA STARŠI?

Pravice v imenu mladoletnih uresničujejo starši

Pravice v tvojem imenu, dokler si mladoleten/a, praviloma uresničujejo tvoji starši (oz. zakoniti zastopniki). Pri nobeni pravici, ki se nanaša na obdelavo osebnih podatkov, Splošna uredba o varstvu podatkov ne določa, kdaj ali v kakšnih okoliščinah jo lahko uveljavljajo starši v tvojem imenu oz. kdaj in v kakšnih okoliščinah jih lahko v zvezi s svojimi osebnimi podatki uveljavljaš sam/a. Na vprašanje, do kod sega »moč« tvojih staršev, da posegajo v tvoje pravice, ni enoznačnega odgovora. **O nekaterih obdelavah svojih podatkov lahko sam/a**

odločaš že pri starosti 15 let, za pomembnejše odločitve pa lahko privolitev podaš šele pri 18-ih. Do takrat o tvojih osebnih podatkih odločajo starši.

Starost in drugi pogoji za uveljavljanje pravic

Pri uveljavljanju pravic največkrat pretehta tvoja zrelost in zmožnost razumevanja posledic tvojih dejanj. Tako je na primer pri objavi tvojih fotografij ali osebnih podatkov smiselno, da ti starši pustijo, da se sam/a odločiš, kaj želiš. Drugače je lahko na primer takrat, kadar z razkrivanjem tvojih osebnih podatkov lahko zavarujejo življenjske interese (npr. v primeru bolezni).

V Sloveniji mladoletne otroke zastopajo njihovi starši oz. drugi morebitni zakoniti zastopniki. Kot mladostnik/ca lahko sklepaš določene pravne posle in uresničuješ nekatere svoje pravice že pred polnoletnostjo – meja je postavljena pri dopolnjenem 15.

letu starosti. Popolno poslovno sposobnost pridobiš z dopolnjenim 18. letom starosti, pred tem pa s sklenitvijo zakonske zveze ali če zaradi pomembnih razlogov tako odloči sodišče v nepravdnem postopku za tistega mladoletnika, ki je postal roditelj.

Ko dopolniš 15 let, je za veljavnost sklenjenega pravnega posla potrebna odobritev staršev, kadar so posli tako pomembni, da bi bistveno vplivali na tvoje življenje, ali so takšni, da bi lahko vplivali na tvoje življenje tudi po polnoletnosti. Kadar je tvoja stopnja zrelosti tako visoka, da si sposoben/a razumeti tudi pomen in posledico svojih dejanj, lahko podaš tudi veljavno privolitev. Tako npr. lahko sam/a podaš veljavno privolitev za objavo svojih osebnih podatkov, ki so povezani z različnimi šolskimi in športnimi tekmovanji.

Posebnosti

Včasih lahko tudi področna zakonodaja (npr. Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju, Zakon o gimnazijah) določa nekatere omejitve oz. pravice glede obdelave osebnih podatkov dijakov. Navedena zakona tako izrecno določata, da se podatki v športno-

vzgojnem kartonu zbirajo zgolj ob soglasju dijaka. Ali pa, da podatke v evidenci o dijakih, ki jih obravnava svetovalna služba, lahko svetovalna služba zbira le v soglasju z dijakom in starši. Če je dijak v družini ogrožen in ga je treba zavarovati, zadostuje samo soglasje dijaka.

Starševska privolitev ni potrebna pri storitvah svetovanja ali preventive, ki se nudijo neposredno otroku (npr. spletna klepetalnica, namenjena svetovanju otrokom).

VPRAŠANJI

Ali misliš, da bi ti starši morali prepusti, da sam/a odločaš o svojih osebnih podatkih?

Koliko bi moral/a biti star/a, da bi lahko sam/a podal/a privolitev, ali od podjetij zahteval/a, da izbrišejo tvoje osebne podatke?

ZNAŠ VAROVATI SVOJE OSEBNE PODATKE?

Tvoji osebni podatki so v prvi vrsti tvoja skrb. Tudi če obstajajo pravila, ki urejajo varstvo osebnih podatkov, je pomembno, da se ne zanesesh slepo na to, da bodo drugi varovali tvoje pravice, ampak za to poskrbiš predvsem sam/a. Tako kot pred prečkanjem prehoda za pešce pogledaš levo in desno, moraš tudi pri varstvu osebnih podatkov proaktivno poskrbeti za njihovo zaščito.

Osebne podatke hranimo na različnih mestih, včasih smo jih največ hranili doma v temu namenjenih mapah, danes pa svoje osebne podatke vedno bolj hranimo na računalnikih, pametnih telefonih in na tablicah. Mape ni bilo težko pospraviti v omaro in tako skriti pred radovednimi pogledi drugih, računalnike in pametne telefone pa imamo ves čas povezane s svetovnim spletom, kjer takih radovednežev kar mrgoli. Pomembno je torej, da so te naprave varne, da drugim preprečimo dostop do svojih osebnih podatkov. To najlažje naredimo tako, da za dostop določimo **varno geslo**, ki ga poznamo samo mi. Naj tvoje geslo vedno ostane tvoja skrivnost.

Splošna uredba o varstvu podatkov ti nudi različne možnosti, kako svoje podatke zavarovati oziroma kako imeti več nadzora nad tem, kaj se z njimi dogaja. Ena od teh je npr. pravica do izbrisa oz. pravica do pozabe, ki bo predstavljena v nadaljevanju.

?P@M3tnO g3\$LO!

Močno geslo ima vsaj osem znakov, velike in male črke, številke in posebne znake.

Najlažje geslo sestaviš tako, da si izmisliš primeren stavek, ki si ga bo lahko zapomniti, **geslo pa nato sestaviš iz prvih črk stavka**: npr. Moji štirje najboljši prijatelji: Gregor, Jure, Andrej in Tina. Geslo tako postane: *M4np:GJA&T*.

Varno geslo: enostavno si ga zapomniš, težko se ugane.

Za gesla nikoli ne uporablaj svojih osebnih podatkov, datumov rojstva, besed iz slovarja ali zaporedja črk oz. številke na tipkovnici. Gesel ne shranjuj prilepljenih na monitor ali v bližini svojega telefona. Gesla redno spreminjaj.

Ali veš, katero je najpogostejše geslo? Top 3 najpogostejša gesla so: 123456, qwerty in password. Se ti zdi varna?

PRAVICA DO IZBRISA

Izbris lahko zahtevaš, kadar velja vsaj eden od naslednjih razlogov:

Osebnih podatki niso več potrebni v namene, zaradi katerih so bili zbrani.

Npr.: Potem, ko si kot izžrebani/a prevzel/a nagrado, najbrž več ne potrebujejo tvojih podatkov.

Privolitev za uporabo osebnih podatkov si preklical/a, druga pravna podlaga za uporabo pa ne obstaja.

Npr.: Ko klikneš »odjava«, ker imaš dovolj njihovih oglasov.

Uporabi osebnih podatkov si ugovarjal/a, upravljavec pa nima pravice, da bi ugovor zavrnil.

Npr.: Če športni klub objavi tvojo fotografijo na spletu in ti temu ugovarjaš, ker te niso prej vprašali za privolitev.

Osebnih podatki so se uporabljali in hranili nezakonito - ne da bi obstajal utemeljen razlog.

Npr.: Če kdo ukrade podatke iz baze, jih mora seveda izbrisati.

Podatki so bili zbrani v zvezi s ponudbo storitev informacijske družbe od mladoletne osebe.

Npr.: V mladosti si na Youtube objavil/a posnetek, zaradi katerega imaš po končanem šolanju težave dobiti službo in zahtevaš umik tega posnetka.

Zakonodajca nalaga obveznost, da se tvoji osebni podatki izbrišejo.

Npr.: Podatke o izposoji knjig lahko knjižnice hranijo največ eno leto od poteka članstva.

Tudi če velja eden od prejšnjih razlogov, pa do izbrisa kljub temu nisi upravičen/a, če:

Še vedno obstaja pravna podlaga za njihovo uporabo.

Npr.: če nisi preklical/a privolitve.

Nad tvojo pravico do izbrisa prevladajo druge pravice.

Npr.: pravica javnosti do obveščeniosti. Z drugimi besedami – politiki bodo težko izbrisali z interneta, kaj so rekli v preteklosti.

PRAVICA DO POZABE NA SPLETU

Od spletnih iskalnikov, kot je Google, lahko zahtevaš, da te "ne najde"

Veliko mladostnikov si namreč želi, da bi se informacije, ki so jih v preteklosti nespametno delili preko spleta, izbrisale. **Nerodne fotografije, neumni videoposnetki, nespametni statusi – prav je, da jih imaš pravico umakniti, ko si premisliš ali ker ti škodijo.** Tudi Sodišče Evropske unije je potrdilo, da lahko osebe od spletnih iskalnikov

zahtevajo izbris tistih osebnih podatkov, ki so nepopolni, nepomembni, zastareli ali pretirani glede na osnovni namen obdelave.

Google je v ta namen pripravil spletni obrazec, ki ga lahko vložiš, kadar želiš uveljavljati to pravico: [Obrazec za zahtevo za odstranitev osebnih podatkov.](#)

več o tem poglavju

- [Geslo za elektronsko pošto je najpomembnejše med vsemi! \(pojasnilo na varninainternetu.si\).](#)
- [Zaščitite svojo zasebnost na spletu! \(pojasnilo na varninainternetu.si\).](#)
- [4 nujni koraki pred nakupom v spletni trgovini \(pojasnilo na varninainternetu.si\).](#)
- [O orodjih za zaščito zasebnosti na internetu \(smernice IP\)](#)

VARSTVO OSEBNIH PODATKOV NA SPLETU

V nadaljevanju si preberi o nekaterih najpogostejših tveganjih na spletu in načinih, kako zaščititi svojo zasebnost. Zraven je tudi veliko povezav, kjer si lahko o tem prebereš še več.

RIBARJENJE PODATKOV ALI PHISHING

Je vrsta kraje podatkov, ki nepridipravom omogoči dostop do naših profilov ali spletnih storitev in v skrajnem primeru tudi dostop do našega denarja.

Kako poteka?

Storilec ti pošlje elektronsko sporočilo, ki je videti zelo profi in kot da bi ga dejansko napisalo podjetje ali banka (z logotipom, podpisi). Pod pretvezo, da preverjajo podatke ali ker naj bi prišlo do zlorabe teh, te prosijo, da zamenjaš geslo oz. da vpišeš svoje osebne podatke.

Na sporočila, ki od tebe zahtevajo osebne podatke ali bančne podatke, nikoli ne odgovarjaj.

Banke in resna podjetja ti takšnih sporočil nikoli ne bodo poslala po elektronski pošti ali po spletu.

Ne klikaj na povezave v takšnih sporočilih!!!

Če te takšna stran s povezavo preusmeri na spletno stran banke, je velika možnost, da je ta spletna stran ponarejena in ustvarjena zgolj za namen prestrežanja gesel. Če želiš dostopati do svoje banke, njen spletni naslov vedno sam/a vpiši v naslovno vrstico (in ne klikaj

na povezave). Če nisi prepričan/a, da ti je sporočilo poslala res banka ali druga spletna storitev, jih pokliči po telefonu ali jim pošlji sporočilo na njihov uradno objavljen naslov in povprašaj.

NIGERIJSKA PREVARA

Je zgodba v elektronskem sporočilu, ki se že na prvi pogled bere nenavadno. Kljub temu da gre za prevaro, ki že leta in leta kroži po spletu, se še vedno najdejo posamezniki, ki ji nasedejo. **Gre pa takole** – zadel si na loteriji neke tuje države, ne da bi sploh vplačal listek ali pa te princ neke dežele obvešča, da si dedič ogromnega premoženja, ki ga je zaslužil tvoj davno pozabljeni stric, ki je v tujini kopal zlato. S ponudbo, da te čakajo milijoni, želijo storilci vzpostaviti komunikacijo s tabo. To se lahko zgodi preko Facebooka, elektronske pošte ali drugih spletnih medijev. Preden ti bodo

nakazali denar, seveda želijo, da poravnaš manjše stroške odprtja novega bančnega računa, ki ga potrebujejo za nakazilo denarja. To je po navadi Western Union, ker ne omogoča sledenja transakcijam, kot to lahko počnejo banke. Po plačilu stroškov za odprtje računa se nato spomni, da je treba plačati še davek, vodenje računa, stroške odvetnika ipd. Obljubljena nagrada oz. dediščina nikoli ne pride. Tudi če goljufijo prijaviš na policijo, skoraj ni možnosti, da boš kadarkoli dobil/a vrnjen denar. Tipične znake nigerijske prevare si lahko pogledaš tudi v [video vodiču, ki ga je objavila spletna stran Varni na internetu](#). Tako pač je – če zveni predobro, da bi bilo res, potem verjetno ni res!

SPLETNI OBRAZCI

Kadar na spletu izpolnjuješ obrazce (npr. za naročilo nove knjige) izpolni le tiste vrstice, ki so obvezne, druge pa pusti prazne. Namesto da si v trgovini ustvariš profil, lahko velikokrat izbereš možnost, da trgovino zapustiš kot gost. Tako bodo tvoji kontaktni podatki uporabljeni le za trenutno naročilo in jih trgovina ne bo hranila še za vse morebitne poznejše nakupe.

LOKACIJSKI PODATKI

Veliko spletnih aplikacij (in tudi sam mobilni telefon z vklopom GPS signala) omogoča, da je oseba geolocirana, torej da je mogoče najti točko na zemljevidu, kjer je. Čeprav je frajersko, ko se pofočkaš na koncertu ali s prijatelji na izletu, je izdajanje lokacije, kjer si, lahko tudi problematično. Neznanci lahko informacijo, da te ni doma, izkoristijo in oropajo stanovanje, spet drugi pa lahko te informacije uporabijo za to, da te zasledujejo in opazujejo. Preden objaviš svojo lokacijo, preveri, kdo vse jo bo lahko videl in se vprašaj, ali res želiš, da vse te osebe vedo, kje si. Če tega ne želiš, v nastavitvah prilagodi obseg oseb, s katerimi takšne informacije deliš.

IZSILJEVANJE IN SPLETNO NADLEGOVANJE

Osebni podatki, predvsem tisti občutljive narave, so pogosto predmet izsiljevanja. Pri uporabi družbenih omrežij se hitro zgodi, da te klikne oseba s prijetno sliko in se s tabo zaplete v pogovor. Če osebe ne poznaš, bodi previden/a, saj obstaja verjetnost, da s tabo ne klepeta oseba, ki je na sliki, ampak se zanjo skriva nekdo drug. Bodi torej pozoren/a, če bo kdo od tebe želel prejeti osebne podatke, tvoj naslov, fotografije (sploh takšne, ki

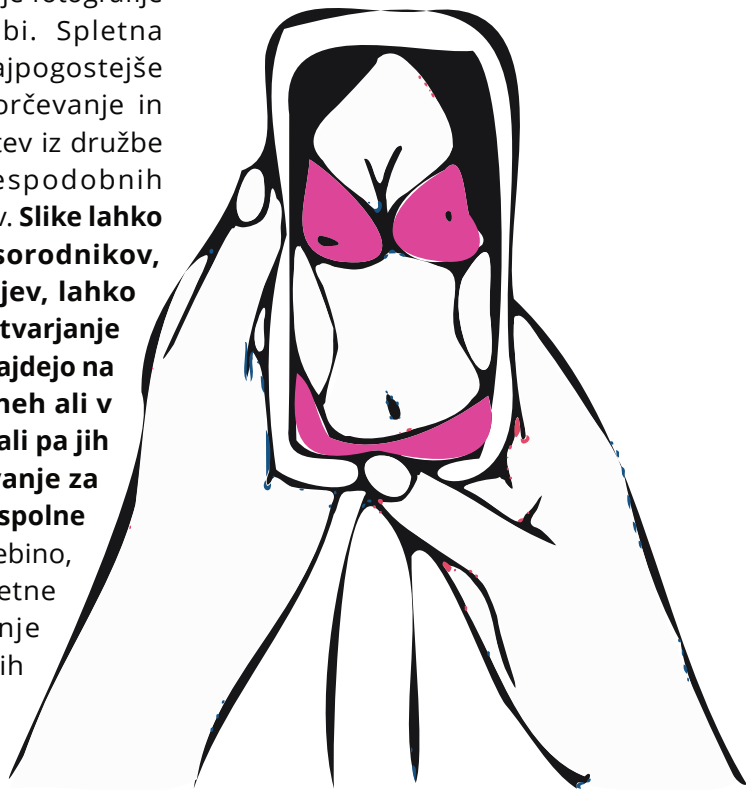
jih ne bi rad/a javno kazal naokrog). Tudi če ti oseba pošlje v zameno »svoje« fotografije, gre lahko za fotografije, ki jih je enostavno skopirala z interneta. Če takšni osebi preveč zaupaš in te s podatki, ki si jih delil/a, začne izsiljevati, se obrni na starše, razrednika ali drugo osebo, ki ji zaupaš. Naj ti ne bo nerodno, to se lahko zgodi komurkoli. Izsiljevalci pogosto v zameno za svoj molk zahtevajo plačilo. Tudi če jim plačaš, jih ne utišaš, saj vidijo, da imaš denar in ga nato zahtevajo še več. Raje hitro poišči pomoč, skupaj boste našli ustrezno rešitev, v določenih primerih pa je treba takšne primere prijaviti na policijsko postajo. Spletna stran safe.si je objavila zloženko o oblikah spletnega trpinčenja z nasveti, kaj storiti, če si priča spletnemu trpinčenju in nadlegovanju: [Zloženka: Hej, ne bodi tiho!](#)

SEKSTING

Gre za izmenjavo fotografij ali posnetkov s seksualno vsebino. Težava nastane, če nekdo zlorabi tvoje zaupanje in vsebino posreduje naprej ali jo celo javno objavi. Kako bi se počutil/a, če bi se tvoja gola fotografija znašla na tabli v razredu? Zagotovo ti ne bi bilo prijetno. Tudi če meniš, da boš med prijatelji in pri fantu ali puncu manj popularen/a, če takšnih fotk ne boš delil/a, pred pošiljanjem vedno pomisli na vse posledice, ki lahko nastanejo, če kdo tvoje fotografije ali posnetke zlorabi. Spletna stran safe.si kot najpogostejše posledice navaja norčevanje in javno žaljenje, izločitev iz družbe in prejemanje nespodobnih ponudb od neznancev. **Slike lahko pridejo do tvojih sorodnikov, prijateljev in učiteljev, lahko so uporabljene za ustvarjanje lažnih profilov, se znajdejo na pornografskih straneh ali v pedofilskih zbirkah ali pa jih uporabijo za izsiljevanje za nove slike, denar ali spolne usluge.** Če gre za vsebino, na kateri so mladoletne osebe, posredovanje in objavlanje takšnih

vsebin predstavlja celo kaznivo dejanje! Več o sekstingu si lahko prebereš v [zloženki: Kaj je seksting?](#) (na safe.si).

SPLETNA IDENTITETA

Je skupek osebnih podatkov, ki jih o sebi deliš na spletu. Ko deliš svoje posnetke ali fotografije, pomisli, kakšen vtis bodo drugi dobili o tebi. Naj te vsebine, ki jih objaviš, prikažejo v lepi luči. Vedno premisli, kakšen vtis o tebi si bo nekdo ustvaril in ali bi te motilo, če bi vsebino prebrali tvoji starši, učitelji ali neznanci. Občasno se poguglaj in preveri, kaj o tebi pravi internet. So ti zadetki všeč ali si želiš, da kakšne stvari na spletu ne bi bilo? Poskrbi za svojo spletno identiteto, saj ta pogosto ostaja vidna še mnogo let pozneje. Ko boš nekoč uspešen/a študent/ka in boš iskal/a počitniško prakso, bodo podjetja preverila, kdo si na spletu in prebrala vse, kar bo splet o tebi vedel. Si res želiš, da bodo tvoji prihodnji šefi prebrali neumnosti, ki si jih komentiral/a s prijatelji v srednji šoli? Tudi če takrat ne boš več tako razmišljal/a in boš odrasel/a v čudovito osebo, je prvi vtis, ki si ga nekdo ustvari, včasih težko spremeniti.

SPLETNI BONTON

Tudi na spletu bodi tak/a, kot si želiš, da bi bili drugi do tebe. Bodi previden/a, prijazen/a in dvakrat premisli, preden kaj napišeš. Ne razpošiljaj fotografij in posnetkov brez dovoljenja - vedno imej v mislih, da si vsak zasluži pravico do zasebnosti. V istem hipu, ko nekaj objaviš, izgubiš nadzor nad tem, kaj se bo z objavljeno vsebino zgodilo. In zapomni si, da na spletu in na mobilnem telefonu veljajo ista pravila kot drugje. Še več o spletu in mobilnem bontonu si lahko prebereš v [Zloženki/plakatu: Mobilni in spletni bonton](#) (na safe.si).

DRUŽBEN4#OmREŽj@

Bodi pameten/a in upoštevaj pravila

1. Ob prijavi vpiši čim manj svojih osebnih podatkov.
2. Na spletu nikoli ne objavljaj svojega naslova, telefonske številke ali elektronske pošte.
3. Uporabljaljaj močna gesla, ki jih poznaš samo ti. ... akhm ... glej pojasnilo "[?P@M3tnO g3\\$!LO!](#)" [na strani 33](#) 😊
4. Nauči se uporabljati »nastavitve zasebnosti«.
5. Ne potrdi vseh prijateljstev. Sprejmi le osebe, ki jih poznaš in s katerimi želiš deliti svojo zasebnost.
6. Premisli, preden karkoli objaviš. Tudi če to kasneje izbrišeš, ostanejo podatki za vedno na spletu.
7. Nikoli ne objavljaj slik in osebnih podatkov drugih ljudi, če jih prej ne vprašaš za dovoljenje. Če kdo objavi tvoje podatke ali slike, lahko sliko prijaviš ali zahtevaš, da podatke takoj izbrišejo.

8. Nikoli ne pošlji drugim fotografij, posnetkov ali podatkov, za katere bi ti bilo nerodno, če bi pristale nekje, kjer bi jih lahko videli vsi.
9. Po uporabi se vedno odjavi. To je še posebej pomembno, če ne uporabljaš svojega računalnika ali telefona.

Spletna stran [safe.si](#) je pripravila [zloženko: Kako ohraniti zasebnost v socialnih omrežjih](#), kjer so na kratko predstavljeni vsi ključni nasveti, ki jih moraš upoštevati, ko se prijaviš v družbena omrežja, ko jih uporabljaš, vanje objavljaš in ko prijaviš morebitne zlorabe.

več o varni uporabi spleta

Veliko uporabnih informacij o zasebnosti in varni uporabi spleta je na voljo tudi na spletni strani www.safe.si in www.varninainternetu.si, kjer boš našel/a nasvete o varni rabi interneta, o zasebnem brskanju, o menjavi gesel ipd. Na voljo so tudi številne zabavne in poučne video vsebine.

V Sloveniji deluje tudi Telefon za otroke in mladostnike (**TOM telefon**), kamor lahko pokličeš, če si v stiski. **Številka je 116 111**. Klic je anonimen in brezplačen .

še več...

- [Gradiva za najstnike \(safe.si\)](http://www.safe.si).
- [Video namigi \(varninainternetu.si\)](http://www.varninainternetu.si).
- [Kako uporabljati Facebook in preživeti \(brošura IP\)](#).
- [video vsebine na temo zasebnosti za mlade \(na dubestemmer.no, v angleškem jeziku\)](http://www.dubestemmer.no).
- [evropska platforma za zaščito otrok na internetu - aktualne novice \(betterinternetforkids.eu\)](http://www.betterinternetforkids.eu)

VARNA UPORABA SPLETNIH ORODIJ V ČASU EPIDEMIJE COVID-19

Zaradi izjemnih okoliščin, v katerih se je Slovenija znašla v začetku leta 2020 in zaradi ukrepov za preprečevanje širjenja epidemije virusa COVID-19, so v okviru doma in družine splet in z njim povezane elektronske naprave, dobile nove razsežnosti. V tem času je Vlada RS sprejela sklep o prepovedi zbiranja ljudi v šolah, kar je vodilo v položaj, ko se je šolanje izvajalo od doma.

Proces izobraževanja na daljavo so nekateri učitelji zasnovali na način, da so od dijakov zahtevali uporabo sodobnih informacijskih tehnologij, kjer seveda ne gre brez uporabe osebnih podatkov. Mladostniki naj bi pri izobraževanju na daljavo uporabljali različna orodja za spletno komuniciranje, med

drugim tudi orodja s funkcijo video klica in sorodne oblike sodelovanja, ali pa si moral po navodilu učitelja posneti izpolnjevanje dane naloge in posnetek posredovati učitelju.

V praksi je to pomenilo, da si bil na hitro in v precejšnji meri

podvržen uporabi spletnih orodij, da si lahko sodeloval pri pouku in opravljal dane naloge.

Za bolj varno uporabo spletnih

orodij v času povečane uporabe spleta zaradi epidemije COVID-19 so v nadaljevanju predstavljeni nasveti, kako poskrbeti, da bi uporaba spleta potekala na bolj varen način. Vsi ti nasveti pridejo seveda v poštev tudi v vsakdanjih razmerah.

ELEKTRONSKA POŠTA

Poleg osebnega maila, ki je običajno v obliki ime.priimek@mejl.si, si **odpri še vsaj enega, iz katerega ne bo razvidno kdo si**, npr. kulvzdevek@mejl.si. Ta mail lahko uporabiš vsakokrat, ko se registriraš v kakšen forum, ko izpolnjuješ ankete, za prijavo v mobilne aplikacije ali kadar to od tebe zahteva spletna stran. Prav vsakomur pa res ni treba izvedeti tvojega imena.

Elektronskih naslovov ne objavljaj javno. Javno objavljeni maili prejmejo precej več neželene pošte (»spam«). Če vseeno dobiš neželjeno pošto, jo enostavno ignoriraj. Nanjo ne odgovarjaj in ne odpiraj priponk, saj lahko vsebujejo viruse ali povezave do škodljivih programov.

Na mailu **uporabljalj** funkcijo kopije »Kp:« ali »Cc:« oz. **skrite kopije** »Skp:« ali »Bcc:«. Kadar želiš isti mail poslati številnim ljudem, njihove maile napiši v vrstico za skrito kopijo. Tako elektronske naslove skriješ in jih ne pošiljaš vsem naokrog. S tem ščitiš tudi njihovo zasebnost.

eL3KTroNSKa POŠt4

- uporabljalj vsaj dva elektronska naslova
- ne objavljaj elektronskih naslovov
- uporabljalj funkcijo »skrita kopija«

MOBILNE APLIKACIJE

Ko na telefon **namestiš aplikacijo**, vedno **preveri**, do katerih informacij **želi aplikacija dostopati**. Nekatere zelo enostavne aplikacije (npr. lučka na telefonu) želijo dostopati tudi do vseh stikov v tvojem telefonu, do fotografij in do vseh sporočil, ki si jih poslal. Si res pripravljen vse te podatke zamenjati za uporabo svetilke?

Pozanimaj se o **varnosti aplikacije** in o tem kam aplikacija iznaša tvoje osebne podatke. Veliko aplikacij sodi pod podjetja, ki imajo sedež v ZDA ali na Kitajskem (npr. TikTok), ki ne zagotavljata enake stopnje varstva osebnih podatkov, kot jo zagotavlja Evropa.

BRSKALNIKI IN ISKALNIKI

Brskalniki (npr. Firefox, Internet Explorer ali Chrome) imajo možnost, da jih nastaviš tako, da med brskanjem ne puščaš sledi. To pomeni, da brskalniki ne shranjujejo podatkov o obiskanih spletnih straneh, gesel, naloženih datotek in piškotkov. Možnost nastavitve zasebnega brskanja lahko vklopiš v nekaj enostavnih korakih.

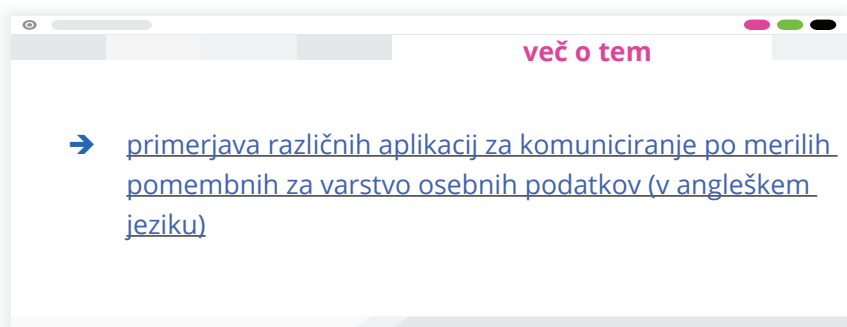
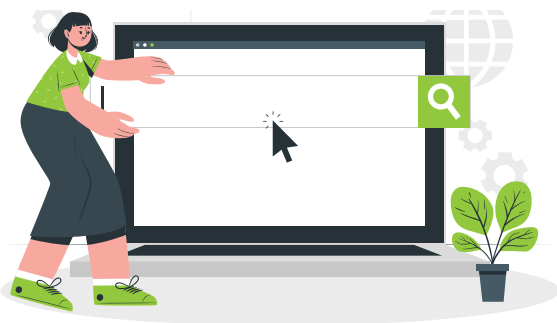
Kot poznamo več brskalnikov, poznamo

mOb1LN3 aPLIk4C1Je

- preveri informacije, do katerih želi dostopati aplikacija
- preveri, kam aplikacija iznaša tvoje osebne podatke

tudi več iskalnikov. Google je resda največji in najbolj poznan, na področju zasebnosti pa uporabnikom ni najbolj prijazen. Med zasebnosti bolj prijaznimi iskalniki je npr. [DuckDuckGo.com](https://duckduckgo.com).

PIŠKOTKI

Gre za majhne datoteke, ki se ob obisku spletnih strani avtomatično naložijo na tvoj računalnik. Kar nekaj teh piškotkov pomaga pri normalnem delovanju spletnih strani, nekateri pa ti sledijo ali na računalnik naložijo škodljive programe. Naj ima tvoj računalnik naložen anti-spyware program, ki bo pregledal sledilne piškotke in te nanje opozoril. V brskalniku lahko piškotke tudi izbrišeš, blokiraš, ali določiš sebi primerne nastavitve.

P1\$KotKI

- uporabljaš anti-spyware program
- določiš sebi primerne nastavitve

ZAKLJUČEK

Si se ob prebiranju priročnika naučil/a česa novega? Kaj ti je najbolj ostalo v spominu? Kako bi s svojimi besedami obnovil/a vsako poglavje?

Čari daljših besedil so, da se dajo povedati tudi krajše 😊.

Kratek povzetek in hitri pregled prebranega tako lahko najdeš na sredini brošure. Naj ti služi kot plonkec, plakat opomnik ali zgolj okrask. Bistveno je, da veš, da je tu – priročnik, ki te bo vodil po pasteh ravnanja z osebnimi podatki.

MOJI PODATKI, MOJA STVAR

Informacijski pooblaščenec RS

Dunajska cesta 22

1000 Ljubljana, Slovenija

T: 01 230 97 30

F: 01 230 97 78

gp.ip(at)ip-rs.si

Uradne ure:

PON – PET

10.00 - 12.00 in 14.00 - 15.00

V okviru projekta iDecide nudimo v času uradnih ur strokovno podporo z **brezplačnim telefonskim svetovanjem na številki 01 230 97 30**. Vsakodnevno strokovno podporo nudimo tudi s **pisnim svetovanjem** (vprašanje lahko posredujete na e-naslov gp.ip@ip-rs.si) in **objavami informacij in izobraževalnih gradiv na spletnih straneh IP**.

Če zaznate kršitev oziroma se vam je zgodila kršitev vaših pravic po Splošni uredbi, lahko svojo prijavo ali pritožbo posredujete IP po elektronski ali navadni pošti. Uporabite lahko tudi ustrezen obrazec, objavljen med [Obrazci na spletni strani IP](#).

